

Опера – театральна вистава, у якій головним є спів (сольний, ансамблевий, хоровий), інструментальна музика, сценічна гра, образотворче мистецтво (костюми, декорації).

Доопрацюй словник оперних термінів та понять.

Оперні терміни та поняття

Лібрето (від італ. – <i>книжечка</i>) – повний літературний текст опери.
Арія (від італ. <i>пісня</i>) – закінчений сольний вокальний номер з виразною мелодією. Своєрідний музичний портрет оперного персонажа.
Арієта –
Каватина –
Аріозо –
Речитатив –
Дует –
Терцет –
Антракт –
Пролог (інтродукція) –
Епілог –

Пригадай співацькі сольні голоси:

жіночі: високий _____, середній _____,
 низький _____

чоловічі: високий _____, середній _____,
 низький _____

Видатний український композитор **Микола Віталієвич Лисенко**, якого по праву вважають основоположником національної композиторської школи, створив перші в історії світової музики дитячі опери. Це три опери: «**Коза-дереза**», «**Пан Коцький**» та «**Зима і Весна**». Всі вони написані за сюжетами українських народних казок.

Оперу «Коза-дереза» композитор замислив для маленьких виконавців – 5,6-річних музикантів. У самого Миколи Віталійовича було четверо дітей. Крім того, у гості до Лисенків часто приходили рідні та друзі композитора зі своїми дітьми.

Лібрето опери написала відома українська письменниця Дніпрова Чайка. Танці допомагала ставити Леся Українка! А сам композитор акомпанував маленьким виконавцям на роялі. Це було понад 130 років тому – у 1888 році. Але й сьогодні ця чудова дитяча опера подобається дітям.

Опера «Коза-дереза» складається з прологу та однієї дії.

Під час прослуховування опери запиши співацькі голоси персонажів.

Персонаж опери	Співацький голос
Коза-дереза	
Лисичка-сестричка	
Зайчик-лапанчик	
Вовчик-братик	
Ведмідь-товстолап	
Рак-неборак	

Створюючи оперу «Коза-дереза», М.Лисенко спирався на інтонації українських народних пісень: дитячих, жартівливих, обрядових. А у деяких номерах для музичної характеристики персонажів композитор поряд зі своєю авторською музикою використав мелодії відомих народних пісень.

Проспівай теми зі словами та вивчи їх напам'ять. Знайди серед них ті, що нагадують конкретні народні пісні та пригадай їхні слова.

Пісенька Лисички

Я Лисичка, я сестричка, не сиджу без ді-ла, я гу-ся-тка пас-ла, полювать хо - ди - ла.

Пісня Кози

Го-ре ме - ні, го-ре! Що ма-ю ро - би-ти? Як до-же-не старий дід, бу - де зно-ву би-ти!

Пісня Кози

Я Коза - дереза, пів-бо-ка луплена, за три копи куплена, тупу, тупу ногами, сколю тебе рогами

Пісенька Зайчика

Добрий вечір, Ли - сонь-ко, ку-ди йдеш? Доб - рий ве-чір, Ли - сонь-ко, ку-ди йдеш?

Пісня Вовка

Ой, я Сі - рий Вов - чок, по степах гу - ля - ю, та на тих овечок тільки погля - да-ю.

Пісня Ведмедя

Хо-див я хо - див по всіх па - сі - ках, ве - се - ло там!

Ой, я Рак - неборак, я не про - стий ко-зак! Через те на мені не кирея, не сіряк.

Урок 17

М. ГЛІНКА. ОПЕРА «РУСЛАН І ЛЮДМИЛА»

Михайло Іванович Глінка – видатний російський композитор у середині 19 століття (1842 р.) створив оперу «**Руслан і Людмила**» за однойменною поемою **Олександра Сергійовича Пушкіна**. У музиці опери композитор оспівує силу кохання, ідею перемоги добра над зловісно-фантастичним світом.

Познайомся зі змістом опери. Випиши імена героїв опери.

Інтродукція. Київський князь Світозар святкує весілля своєї дочки Людмили з витязем Русланом. Співає Баян – народний співець древньої Русі, незмінний учасник святкових бенкетів – під акомпанемент гусел. Він пророкує Руслану й Людмилі розлуку і тяжкі випробовування.

Перша дія. З'являється головна героїня опери – Людмила. Красива, скромна, добра княжна вражає всіх присутніх. “Музичний портрет” Людмили, це її каватина, у якій вона прощається з батьком, а потім звертається по черзі до трьох витязів Фарлафа, Ратмира і Руслана. У розпал весілля лунає удар грому, усе поринає у темряву. Морок розсіюється, але Людмили немає. Хто викрав князівну? Світозар обіцяє руку дочки й півцарства тому, хто знайде і врятує Людмилу. На пошуки рушають три витязі – Руслан, Ратмир і Фарлаф.

Друга дія, 1 картина. У далекому північному краї у печері Руслан зустрічає доброго чарівника Фінна. Він розповідає Руслану про Чорномора, який викрав Людмилу, а також про злу чаклунку Наїну, що давно недолюблює Фінна. Вона буде, звичайно, переслідувати й Руслана. Переночувавши у Фінна, Руслан вирушає далі.

Друга дія, 2 картина. У глухому лісі боягузливий Фарлаф, який теж шукає Людмилу, зустрічає стару Наїну. Вона обіцяє допомогти йому й цим помститися Фіннові. Фарлаф тріумфує: близький той день, коли він урятує Людмилу й стане господарем Київського князівства. Про це він співає у своїй арії-рондо «*Близок уж час торжества моего*».

Друга дія, 3 картина. Пошуки приводять Руслана на поле, засіяне кістками полеглих воїнів. У сумних роздумах він співає свою арію «*О поле, поле, кто тебя усеял мертвыми костями*». Раптом Руслан бачить серед мертвого поля величезну Голову. Фантастична Голова розповідає Русланові історію двох братів – велетня й карлика Чорномора. Карлик хитрістю здолав свого брата й, відрубавши йому голову, змусив її охороняти чарівний меч. Віддаючи меч Русланові, Голова відкриває таємницю: лише ним можна перемогти Чорномора, відрубавши його довгу бороду.

Третя дія. Піддавшись злим чарам Наїни, Ратмир і Руслан потрапляють у її чарівний замок. Лунає спів казкових дів («*Персидський хор*»). Їм загрожує смерть, але Фінн рятує витязів. Пошуки Людмили продовжуються.

Четверта дія. У садах Чорномора у неволі тужить Людмила. Під звуки *урочистого маршу* раби вносять карлика з величезною бородою. Людмилу намагаються розважити танцями. Раптом лунає звук сурми. Це Руслан викликає Чорномора на поєдинок. Зануривши Людмилу у чарівний сон, Чорномор іде битися з богатирем.

У бою Руслан відрубав Чорномору бороду, позбавляючи його чарвної сили. Людмилу звільнено, але вона занурена у чарівний сон.

П'ята дія. 1 картина. На шляху до Києва, вночі, Руслан засинає. Скориставшись цим, Фарлаф за допомогою Наїни викрадає князівну.

П'ята дія. 2 картина. Фарлаф привозить Людмилу у Київ до її батька. Але ніхто не може розбудити княжну. Світозар оплакує дочку. З'являється Руслан. Чарівним перснем Фінна він будить князівну. Народ прославляє вірність закоханих і відвагу Руслана. Заклучний хор «*Слава великим богам*» сповнений великої радості.

Реальні герої: _____

Фантастичні герої: _____

Слухаючи фрагменти опери М.Глінки «Руслан і Людмила», дай відповіді на поставлені питання.

1. **Увертюра** (експозиція сонатної форми). Скільки різних тем звучить в експозиції? Який характер вони мають? _____

2. **Каватина Людмили.** Який співацький голос обрав Глінка для Людмили? _____
Які різні риси характеру дівчини втілює музика? _____

3. **Сцена викрадення Людмили.** Заграй або заспівай тему Чорномора.

Ця тема втілює образ грізної сили і являє собою незвичайну, дивну низхідну гаму. Поясни, у чому відмінність «гами Чорномора» від натуральних мажорної та мінорної гам. _____

Які музичні інструменти виконують тему Чорномора? _____

4. **Рондо Фарлафа.** Який співацький голос обрав Глінка для Фарлафа? _____
Чому Глінка написав цей номер у дуже швидкому темпі presto? _____

5. **Арія Руслана.** Який співацький голос обрав Глінка для Руслана? _____

6. **Сцена з Головою.** Кому Глінка доручив виконувати вокальну партію Голови? _____
Чому він так зробив? _____

7. **Хор персидських дів.** Який образ втілено у музиці хору? _____

8. **Марш Чорномора.** Які музичні образи несподівано зіставляє у цьому фантастичному марші композитор? _____

9. **Хор «Слава великим богам».** Який образ втілено у музиці хору? _____